

Никола Джоков

Най-простото безсмъртие –
СМЕХЪТ

В приказките, които нашите детски уши помнят от дядовците, честичко се срещаха Хитър Петър и неговият побратим Настрадаин Ходжа. И двамата – това го разбираме сега – яздят все магарета. Нека конят да бъде най-верният приятел на човека и знак за неговото благородство! Но на тези дрипави рицари на Смеха им трябваше именно магаре, за да пресичат спокойно всички граници – на държавите и времената – и да се срещнат с нас.

И приказките за техните подвизи са повече мъжки – те не се разказват в бабиния скют, в тях кротката поука е заменена с някой по-пиперлия съвет, тук благоприличието е просто неуместно и човешкият дух ликува щедро и волнодумно, забравил дори границата на възрастите – прави хората равни и в различните сезони на живота им. Смехът – най-простото, най-жилавото безсмъртие на Човека.

Пътува по света Настрадаин Ходжа, скитник и богохулник, дрипав рицар на честното лукавство и благородната хитрост; пътят звъни под чевърстите копита на магарето му, вятърът развява халата му, прегорен на много места от искрите на крайпътните огньове, пътува Настрадаин, син на греха, един делничен Дон Жуан, който раздава на жените бели речни камъчета и с това ги прави по-богати и по-верни на себе си, върви усмихнат под омазнената тютетейка и по скъсаните му обуца има прах от пътищата на Багдад и Техеран, на Стамбул и Бухара.

Пътува Настрадаин Ходжа, необходим на хората със своите весели притчи повече от всички останали богове, върви покрай благосклонния поглед на щастието, по човешки лаком и ненаситен (и Рабле може да предложи на своите герои неговото меню: три паници юфка, три паници пилаф и накрая двайсетина банички), иде Настрадаин на среща с нас и призовава ту всемогъщата съдба, ту по-реалното или поне по-вярното му четириногло: „Напред, вярно мое магаре!...“

И толкова велики тайни на живота знае Настрадаин! Той познава цвета на пролетната шума, мириса на слънцето и говора на водата. А как играе на зарове! Губи, когато неговият противник е хвърлил само 3, защото заровете му ще покажат невероятното 2, и печели с 12 срещу почти непостижимото 11.

Лесните победи са за силните на деня. Лесните победи са територия на емири и молли. И ги охраняват от петли до петли толкова заптии, а вечер ще видим да бдят над тях нощната смяна шпиони с бозавите си халати-невидимки. Защото е страхлив престъпният съюз на Милосърдието и недоверчивата Предпазливост, който създава Величието на властта дотогава, докато мнозина още мечтаят за титлата Главен шпионин. И

Красотата трябва да принадлежи на Силата. Такъв е редът на земята, охраняван от Негово Велико Целомъдрие – Главния евнух.

И могат ли ленивите и нехайни ангели, задрямали върху меките облаци, да разкажат на господ за всички благочестиви и всички богохулни дела на земята? Не, не могат. Нека тогава думите да останат при хората, нека ги бранят.

Знае Настрадаин, достойни за доверие хора са му казали, че и адът, и раят са натъпкани догоре с глупаци и че там повече не пускат. За живите хора е необходима земята... Стой, читателю!

Това Настрадаин Ходжа на теб го казва.

Леонид Соловьев избира за мото на трета част на „Смутителят на спокойствието“ една фраза от „Хиляда и една нощ“: „Слава на живия, който не умира!“

И ние се стъписваме, верни на своето преклонение пред безсмъртните истини и словата на гения: слава на кого?...

„Слава на живия, който не умира!“

Защото и падналите в битките все в негово име са умирали. Защото и Свободата, и Трудът са негово достойние и те са потребни единствено нему, на Живия.

Слава на Подвига, но и слава на Живота!...

Толкова пъти е побеждавал Крали Марко. Та нали само с няколко удара на сабята си френгия е разтрошавал веригите на керваните с роби. Но отминава Крали Марко с верния му Шарколия, задават се нови роби. Кой ще ги спаси и ще им помогне? Кой има снага, по която зарастват всички рани?

Тогава пристига на своето магаре Хитър Петър. Умът му реже като бръснач, а и най-важното – той може да пререже и веригите, които са дълбоко в човека. Идва Смехът.

Казано е от Рабле: „Смехът е свойство на човека...“

И затова Човекът, който е населил Олимп с боговете и с тяхната жестока справедливост, Човекът, който вярва в разпнатите богове и се моли за тяхното възкресение, е измислил и един свой, делничен, по човешки топъл и по човешки хитър бог, осветил го е с ореола на смеха и го, е оставил вечно жив. И този бог ще се казва ту Уленшпигел, ту Кола Брьонон, ту Швейк, ту Хитър Петър, ту Настрадаин Ходжа...

„Слава на живия, който не умира!“

Слава на този, който вярва единствено на Живота и чиито уши предпочитат смеха пред славословието.

Той ще надхитри не само емирите и везирите, но и трите чешита

земни началници: младши, средни и старши – според вредата, която причиняват. Той ще ни помогне всеки път, когато не в гигантски битки, а в делника правим избор между Живота и неговата ялова сянка – живуркането.

Та нали Народът сам със своята си власт избира богове и светци. И нищо, че ги няма в календара нито Хитър Петър, нито Настрадаин Ходжа – те нямат техния си един единствен празник, но са ни необходими със своята жилава мъдрост всеки ден.

„... Но земята си е земя, тя си има свой ред, свои закони, те трябва да се познават – трябва да умеем да ги използваме, та крилатият устрем на нашия дух да се превъплъти в дела. Настрадаин Ходжа не си позволил много-много да витае в сияйните пречисти висоти; с усилие на разума си той слязъл на земята, при действителния живот, където всичко е смесено и объркано: доброто със зло, съвършенството с несъвършенство, благородството с низост, красотата с грозота, радостта с мъка и чистотата с мръсотия. В тия преплетени начала и свойства той трябвало да действа сега умно и ловко, та да може неговият замисъл да се увенчае с достоен край...“

„Повест за Настрадаин Ходжа“ е едно от доказателствата за безсмъртието на Смеха.

Леонид Соловьев (1909–1962) е роден в град Триполи, днешен Ливан, в семейството на инспектора на руско-персийските училища Василий Андреевич Соловьев. Отново в Средна Азия, е Коканд, ще се завърне семейството през 1920 година, търсейки избавление от настъпващия глад. През 1931 година, вече в Москва, Горки ще забележи в първите литературни опити на Леонид Соловьев простия, ясен език, уроците на Чехов, хумора и желанието да намери истинското „лице на своята душа“... Една след друга се появяват книгите „Кочевье“ (1932), „Поход «Победителя»“ (1934), „Високое давление“ (1938), „Солнечный мастер“ (1939)... Но дълбоко в маслинцата на младия писател вече са се стали пищните багри и спокойната мъдрост на Азия, та през 1940 година съветският читател разтваря за пръв път „Смутителят на спокойствието“, книга, известна и у нас в превода на Атанас Далчев.

Идва Отечествената война и Леонид Соловьев става кореспондент на вестник „Красний флот“. Но дори в онези страшни години, чийто ужас приковаваме в паметта на младите с цифрите на милионите жертви, хората са имали нужда от силата на смеха и се появява филмът

„Настрадав в Бухара“. Леонид Соловьев се радва на успеха на новите си книги „Иван Никулин – руският матрос“ и „Севастополският камък“, но остава верен на Настрадав и през 1956 година „Повест за Настрадав Ходжа“ излиза в този си вид, в който днес я представяме на българския читател – заедно със „Смутителят на спокойствието“ излиза и втората книга „Омагьосаният принц“.

В какво се крие успехът и очарованието на тази книга?

Преди всичко откриваме го в живия герой – Настрадав Ходжа. В осем гробници са запазени според легендите тленните му останки. А четирите посоки на света – тази великолепна четирилистна детелина на Живия Живот – пазят спомена за неговите невероятни приключения и лукави съвети.

Пъстра и по ориенталски разточителна е „Повест за Настрадав Ходжа“. Сред грохот, звън, гръм, цвилене, рев, лай и вой, крета магарето на мъдрец по прашните пътища на именуваните пишно и гръмко Бухара-и-Шериф, сиреч Благородната, Царствената Бухара, и Коканд-и-Латиф, което значи Веселият, Приятният Коканд. Блестящи велможи и техните сановници – глупави светилници на разума и дебелокожи съдии на знанието – ще среща и побеждава Настрадав, за да намира винаги своите приятели сред грънчари, кундурджи, терзии и железари.

И докато в първата книга „Смутителят на спокойствието“ авторът е повече верен на „фактите“, на съхранените в народната памет анекдоти, които прехвърля пред очите ни като зърната на броеница, във втората част той поставя своя герой в нови обстоятелства. Историите – пак като че ли невероятни и неправдоподобни – имат и една нова логика, която дава на приказките аромата на реалното.

Прекрасната Гюлджан е вече стара, а Настрадав си слага очила, през които дори слънцето му се струва тъмно и мрачно, за да не го познае никой. А после, като се върне у дома си, се захваща за някоя дребна късна работа – по дворчето, в градината или под навеса. Докато един ден...

О, винаги ще има щастлив ден за умеещите да го търсят и чакат. Ще тръгне пак по пътищата Настрадав и ще срещне Багдадския крадец. И ще го вземе от приказките, за да го избави от греховете му, за да го направи свой реален помощник...

Демитологозирайки фолклора, Леонид Соловьев постига един особен вид историзъм. Предполагайки и събуждайки дори скептицизма и съмненията на нашия век у всеки от нас, той придава на старите притчи една нова, неподозирана философска дълбочина. От приказните

сънища, мечти и точни факти, от белетристичната плътност на детайла и ироничната хипотеза замесва той глината на своите вълшебни съдове, които нашата логика разрушава, но после скъпернически залепва едно до друго отделните парчета, за да налее отново в тях мъдростта на приказките. Нека наречем в себе си Багдадския крадец клептоман, нека да знаем, преди да ни е подсказал авторът, че розите на гроба на добрия Турахон този път ще цъфнат, нека дори да дочакаме щастливия край на всяко приключение – онзи край, който иначе ни дразни във всяко повествование.

Просто за миг макар ние си възвръщаме щедрата мъдрост на децата, наречена доверие, и искаме Настрадаин отново и отново да побеждава.

Но да оставим нетърпението да води читателя, а ние да преповторим думите на велемъдрия ибн Туфейл: „Да бъде тази история за поука на оногова, който има сърце или който чува и вижда...“

КРАЙ

© 1983 Никола Джоков

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10220>]